

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ
Süleyman Uygun, *Osmanlı Sularında Rekabet*
[*Mesajeri Maritim Kumpanyası (1851-1914)*],
Kitap Yayınevi, İstanbul, 2015, 400 sayfa.

Tuğrul ÖZCAN*

XIX. yüzyıla kadar deniz taşımacılığının temel aracı olan yelkenliler, Sanayi İnkılabı'yla yerlerini buharlı gemilere bırakmış ve buharlı gemiler, artık uluslararası nakliyatın vazgeçilmez unsuru haline gelmişlerdir. Çünkü, bir devletin gerek açık denizlerde gerekse iç denizlerdeki menfaatleri büyük ölçüde sahip oldukları buharlı deniz nakliye şirketlerine bağlı olduğu yaklaşımı, XIX. yüzyıla damgasını vuran karakteristik bir özelliktir. Britanya'nın ihtimam gösterdiği bu yaklaşımın sonucu olarak meydana gelen rekabete Avrupalı diğer devletler de tedricen dahil olmuşlardır. İngiltere ve Avusturya öncülüğünde devlet-özel sektör ortaklığında oluşturulan buharlı deniz nakliyatındaki rekabete daha sonra Fransa da, *Mesajeri Maritim Kumpanyası*'yla girmiştir.

XIX. ve XX. yüzyılların başlarında devletlerarası siyasi, sosyal, ekonomik ve diplomatik birçok gelişmeye yol açan buharlı deniz nakliye şirketleri; yapıları, amaçları ve faaliyet alanları bakımından araştırmacıların dikkatini çekmiştir. Öncelikli amaçları Fransa ile Osmanlı Devleti'nin toprakları arasında düzenli bağlantı kurmak, Osmanlı Devleti'nin keşfedilmemiş muazzam zenginliklerini Fransızların hizmetine sunmak ve Fransız sanayisi için ihtiyaç duyulan hammaddenin teminini sağlamak şeklinde açıklanan kumpanyanın faaliyetleriyle ilgili yapılacak çalışmalar, araştırmacıların Avrupa egemenliğinin doğası ve yayılmacılığı üzerine doğru bir fikre ulaşmalarında önemli katkılar sağlayacaktır. Çünkü bahsedilen dönemlerde dünya zenginliklerine ve ticaretine hakim olmanın yolunun denizlerden geçtiği düşüncesi, buharlı makinaların deniz araçlarına tatbik edilmesiyle daha da önem kazanmıştır.

Osmanlı Sularında Rekabet Mesajeri Maritim Kumpanyası (1851-1914) adıyla literatüre kazandırılan ve giriş kısmının dışında dört ana bölümden oluşan bu kitap, Osmanlı sularındaki yabancı rekabetin öncüsü mahiyetinde faaliyetlerde bulunan Mesajeri Maritim Kumpanyası'nı çeşitli açılardan ele almıştır. Kitabın giriş bölümünde [s.15-26.] Fransızların Mesajeri Maritim Kumpanyası vasıtasıyla Osmanlı

---

* Yrd. Doç. Dr., Ordu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sosyal Bilgiler Eğitimim Anabilim Dalı

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ

Süleyman Uygun, Osmanlı Sularında Rekabet, [Mesajeri Maritim Kumpanyası (1851-1914) (s.344-347)

sularına dahil olma süreci anlatılmıştır. Bu süreç, Fransa ile Osmanlı Devleti arasında siyasi, sosyal, ekonomik ve diplomatik gelişmeleri de değerlendirmek suretiyle ele alınmıştır. Kitapta aynı zamanda Osmanlı sularında Fransızlarla mücadele halinde bulunan muhtelif devletlere ait Peninsular & Oriental, Avusturya Lloyd, Navigation Rus, Mısır Hıdiviye, İtalyan Rubattino gibi ait deniz nakliye şirketleri hakkında ayrıntılı bilgiler verilmiştir.

Kitabın ilk bölümünde [*Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın Kuruluşu ve Yapılanması*, s.27-89.] Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın kuruluş ve gelişim süreci ile iç organizasyonu ve faaliyet ağı üzerinde durulmuştur. Aynı kumpanyanın zamanla geçirmiş olduğu değişimler çeşitli boyutlarıyla kitapta ele alınmıştır. Bu bölümde ele alınan diğer konular şunlardır: Fransızların Akdeniz'de düzenli posta taşımacılığı girişimleri ve posta vasıtasıyla Osmanlı limanlarıyla teması, Maritim Mesajeri Kumpanyası'nın teşkili ve bu kumpanyanın kısa sürede faaliyet ağını nasıl geliştirdiği, Süveyş Kanalı'nın açılmasının devletlerarası ilişkilere etkisi vs.

Kitabın ikinci bölümünde [*Doğu Akdeniz'de Fransız Taşımacılığı ve Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın Rolü*, s. 90-193.] Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın ticari açıdan birer cazibe merkezi olarak görülen İskenderiye, Beyrut, Mersin, İzmir ve Selanik gibi Doğu Akdeniz'in belli başlı önemli liman kentlerindeki faaliyetleri mukayeseli olarak incelenmiştir. Ayrıca Osmanlı Devleti'nin XIX. yüzyılda en önemli limanlarından biri olan İstanbul da çeşitli yönleriyle bu bölüm içerisinde değerlendirmeye alınmıştır. Bu durum, muhtemelen İstanbul'un Doğu Akdeniz limanlarında faaliyet gösteren nakliye şirketlerinin ana uğrak yerlerinden biri olmasından kaynaklanmış olabilir.

Kitabın üçüncü bölümünde [*Karadeniz ve Aşağı Tuna'da Fransız Taşımacılığı ve Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın Rolü*, s.194-260.] kumpanyanın Aşağı Tuna, Samsun ve Trabzon gibi belli başlı liman kentlerindeki faaliyetlerine değinilmiştir. XVIII. yüzyılın son çeyreğine kadar uluslararası ticarete kapalı olan Karadeniz'in durumunda, XIX. yüzyılda siyasi ve diplomatik gelişmelere paralel olarak meydana gelen değişikliğin gerek Osmanlı Devleti gerekse Avrupa devletlerine ne şekilde yansıdığı da yine bu bölüm içerisinde değerlendirilmiştir.

Kitabın son bölümünde [*Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın Osmanlı Topraklarındaki Siyasi, Sosyal ve Kültürel Faaliyetleri*, s. 261-344.] Osmanlı Devleti ile Avrupa devletleri arasında yapılan posta işinde Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın rolü, şirket gemileri vasıtasıyla yapılan organize kaçakçılık, diplomatik gelişmeler ve karşılaşılan hukuki anlaşmazlıklar, reklam ve pazarlama organizasyonları gibi hususlara dikkat çekilmiştir. Ayrıca Fransızların açık pazar olarak düşündüğü ve deniz aşırı sömürgelere giden yolun güvenliği açısından önemli gördüğü Osmanlı suları ve limanlarının Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın ilk faaliyet ağı içerisine nasıl dahil olduğu da bu bölümde izah edilmiştir. Dördüncü bölümde, bahsedilenlerin dışında ele alınan diğer hususlar şunlardır: Osmanlı Devleti'nin hakim olduğu coğrafyada yürütülen misyonerlik faaliyetlerinde Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın rolü, zararlı neşriyat, Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın stratejik noktalarda kurumsallaşma faaliyetleri ve kumpanya buharlılarının maruz kaldığı kazalardan kaynaklanan anlaşmazlıklar.

Osmanlı Sularında Rekabet Mesajeri Maritim Kumpanyası (1851-1914) adlı kitap, ekseriyetle ana kaynaklara dayanarak Osmanlı limanlarında yaşanan uluslararası rekabeti, bu rekabete bağlı olarak liman kentlerinde meydana gelen dönüşümleri bir Fransız nakliye kumpanyası örneklemini üzerinden anlatmaya çalışmıştır. Kitap hazırlanırken büyük ölçüde Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Deniz Müzesi Arşivi ve Fransız Milli Arşivi'nden istifade edilmiştir. Ayrıca Archives Frenc Lines adı verilen bizzat armatörlerin oluşturmuş olduğu Mesajeri Maritim Kumpanyası ve benzeri Fransız özel buharlı nakliyat şirketlerine ait belgelerin muhafaza edildiği ve yine deniz nakliyatı üzerine aynı arşivde armatörlere ait özel kütüphaneden de yararlanılmıştır. Bunların dışında Mesajeri Maritim Kumpanyası'nın yıllık genel toplantılarına ve Osmanlı liman şehirlerindeki şubelerine ait raporlar kitabın ana kaynakları içerisinde yer almıştır.

Kitapta kullanılan dipnot ve kaynakçadan, araştırmalar sırasında Türk ve yabancı literatürün de kapsamlı bir şekilde taranarak gözden geçirildiği anlaşılmaktadır. Kitapta, istatistik bilgileri içeren birçok tabloya da yer verilmiştir. Ekler kısmında, seçilmiş birçok harita, resim, fotoğrafın bulunması kitabın içeriğini daha da zenginleştirmiştir. Yine, kitabın başına bir tablolar listesi sonuna da bir dizin konulması sıkça geçen şehir, şahıs, kumpanya vs. adlarının metin içerisinde

KİTAP DEĞERLENDİRMESİ

Süleyman Uygun, Osmanlı Sularında Rekabet, [Mesajeri Maritim Kumpanyası (1851-1914) (s.344-347)

bulunabilmesi açısından okuyucuya kolaylık sağlamıştır. Arşiv belgelerine dayanarak yazılmış olmasına rağmen kitabın dili oldukça akıcı ve sadedir.

Kitap Yayınevi tarafından yayınlanan bu kitap, yukarıda bahsedilen esaslar çerçevesinde XIX. yüzyılda gerek Doğu Akdeniz ve gerekse Karadeniz limanlarındaki sosyal, ekonomik, hukuki ve diplomatik hususlar, Fransa ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler kapsamında araştırmacılar için numune teşkil edecek mahiyettedir. Eser, sadece geçmiş için değil, daha sonraki dönemler için de araştırmacılara ve tarih meraklılarına ışık tutacak özelliktedir.